

УДК 372.881.1

DOI <https://doi.org/10.32840/1992-5786.2020.69-3.10>

Н. В. Муқан

доктор педагогічних наук, професор,
професор кафедри педагогіки та інноваційної освіти
Національного університету «Львівська політехніка»

І. Я. Пастирська

кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри іноземних мов
Національного університету «Львівська політехніка»

С. Ф. Кравець

старший викладач кафедри іноземних мов
Національного університету «Львівська політехніка»

МОЖЛИВОСТІ ВИКОРИСТАННЯ ІНТЕГРАТИВНОГО ПІДХОДУ У ПРОФЕСІЙНІЙ ІНШОМОВНІЙ ПІДГОТОВЦІ ФАХІВЦІВ

У статті висвітлено сучасний стан та роль іноземної компетентності сучасного фахівця. Виявлено основні недоліки в іноземній підготовці фахівців протягом навчання в закладах вищої освіти (бакалаври вивчають іноземну мову загального спрямування лише на першому та другому курсі, розпочинаючи професійну діяльність із доволі низьким рівнем іноземної підготовки; курс іноземної мови за професійним спрямуванням для магістрів теж, як показує практика, є недостатнім для формування необхідної професійної іноземної компетенції фахівця). Проаналізовано можливості інтегративного підходу у вирішенні означених проблем та визначено особливості інтеграції іноземних знань і вмінь для майбутніх фахівців (забезпечення готовності фахівців до перекладацької діяльності з урахуванням особливостей галузей, до безперервного оновлення знань, навичок та вмінь з іноземних мов тощо). Обґрунтовано доцільність встановлення логічних інтегративних зв'язків на основі таких підходів, як інтегративний, когнітивний, діяльнісний та компетентнісний, структурний, системний та синергетичний, які в сукупності забезпечують фахівцеві професійно значуще володіння іноземною мовою. Визначено провідні аспекти професійної іноземної компетентності фахівця (достатній рівень підготовленості для того, щоб зорієнтуватись в іноземних джерелах та відібрати необхідну інформацію; уміння на слух розуміти основний зміст аудіо- та відеоматеріалів за професійною тематикою тощо). Висвітлено потенційні можливості інтеграції в рівневному підході до викладання іноземної мови у професійній школі, що реалізується через функціональні ролі студентів із різним рівнем володіння іноземною мовою. Зроблено висновок, що система інтегрованих знань та вмінь у змісті професійної підготовки фахівців забезпечує формування конкурентоспроможного професіонала завдяки сформованому інтегрованому знанням, практичним умінням та навичкам, а також професійним цінностям та особистісним якостям фахівця. Завдяки об'єднанню знань з іноземної мови зі змістом спеціальних дисциплін покращуються знання з іноземної мови, реалізуються мовленнєві функції на предметному змісті, формується цілісне бачення світу, збагачується спектр фахових знань, розвивається креативне мислення, створюється основа для предметного спілкування на фаховому рівні тощо.

Ключові слова: фахівець, професійна підготовка, іноземна мова, іноземна мова за професійним спрямуванням, іноземна підготовка, професійна іноземна компетентність, інтегративний підхід.

Постановка проблеми. Мета вищої освіти полягає не тільки у формуванні в майбутніх спеціалістів фахових знань, вмінь і навичок, а й в їхній орієнтації на майбутнє вдосконалення власної професійної компетентності, розвиток навичок спілкування, послуговуючись словом як засобом комунікації для виконання фахових завдань. Отже, проблема підготовки майбутніх фахівців до іноземної професійної діяльності нині вкрай актуальна.

Сучасні глобальні інтегративні тенденції суттєво впливають на формування змісту профе-

сійної освіти: «Це передбачає не предметний, а галузевий принцип побудови навчального плану. Гуманітаризація загальної освіти передбачає інтеграцію різномірних знань про людину, її мислення, про природу й суспільство, одержаних при вивченні різних навчальних предметів, а єдину наукову картину світу» [6, с. 106]. Вимоги до фахівців передбачають їх високу продуктивність, гнучкість, здатність адаптуватися до швидких змін умов функціонування галузі, формування інноваційного змісту вищої освіти тощо.

Фахівець, незалежно від галузі, в якій він працює, на сучасному етапі має володіти значним обсягом професійних і загальних відомостей іноземною мовою, а спеціальні уміння і навички виробляються протягом усього терміну навчання. Однак за діючими програмами бакалаври вивчають іноземну мову загального спрямування лише на першому та другому курсі. Після цього ані на третьому, ані на четвертому курсі не передбачено іноземної мови, тим більше іноземної мови професійного спрямування. Така ситуація приводить до того, що протягом двох останніх років навчання студенти фактично забувають ті загальні відомості, знання та уміння, яких вони набули на першому-другому курсі, і, вступаючи у професійну діяльність, фактично є фахівцями з досить низьким рівнем іншомовної підготовки. Що стосується магістрів, то вони вивчають курс іноземної мови за професійним спрямуванням. Однак, як показує практика, цього ще недостатньо для вільного володіння мовою і формування необхідної професійної іншомовної компетенції.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

У педагогічній літературі досліджувалися проблеми викладання іноземної мови (В. Баркасі [1], Е. Ганиш [4], Т. Козак [6], Ю. Стиркіна [11]), теоретичні засади професійної іншомовної підготовки майбутніх фахівців (Н. Вовчиста [3], Д. Миронець, А. Мизрова [9]), іншомовна професійна компетентність фахівця (Г. Батищева, Н. Кузнєцова, В. Петрухін [2], О. Нечипорук [10]), інтеграційні процеси в професійній освіті та інтеграція іноземних мов за професійним спрямуванням (Н. Євтушенко [5], Ю. Козловський [7], Р. Мартинова [8], В. Сулим [12]) та ін.

Водночас поза увагою дослідників залишилось обґрунтування інтегративного підходу як засобу формування професійної іншомовної компетентності сучасних фахівців.

Мета статті. Головною метою цієї роботи є виявлення теоретичних засад та шляхів реалізації можливостей інтегративного підходу у професійній іншомовній підготовці сучасних фахівців.

Виклад основного матеріалу. Концепція викладання іноземних мов в Україні передбачає поглиблене оволодіння іноземною мовою, зокрема професійне (підготовка вчителів, викладачів, перекладачів іноземних мов, філологів-лінгвістів) і прикладне (підготовка фахівця гуманітарного, природничого та науково-технічного профілю). Причому на першому етапі студенти оволодівають загальнонауковою, побутовою і діловою мовою, а на другому – спеціалізованою.

Доцільно зосередити увагу на важливості індивідуальних дій під час іншомовного навчання, причому «мотиваційна складова частина на перших же курсах – опрацювання фахових джерел (інструкції, періодика, монографії), якою студенти активно послуговуватимуться під час написання

курсівих і дипломних робіт, виступаючи на конференціях, працюючи над науковими статтями» [3, с. 52].

Фахівці на практиці опрацьовують фахову зарубіжну літературу, елементарні граматичні правила й послуговуються словником. Їм загалом не важко зрозуміти суть статті завдяки інтернаціональним термінам, притаманним науковій і технічній літературі. Утім, часто трапляється, що під час перекладу начебто всі слова знайомі, а зміст речення зрозуміти важко. Тому результат вивчення іноземної мови нівелюється, а рівень фахової підготовки фахівця стає сумнівним. Ми переконані, що іноземна мова у фаховому навчанні, окрім свого очевидного значення як навчальної дисципліни, повинна мати чітко виражене фахове спрямування, органічно входячи до структури фахової підготовки майбутнього професіонала.

У більшості наукових розробок, що стосуються іншомовної підготовки майбутніх фахівців та фахівців, які вже працюють, основна увага приділяється спілкуванню професіонала з іноземними колегами чи носіями мови. Це, звичайно, правильно і передбачає наведені нижче позиції.

Перш за все, фахівець має володіти необхідною іншомовною лексикою. Що стосується професійної іншомовної підготовки, то для кожної спеціальності, вважаємо, існує не менше ста термінів і виразів, якими можна оперувати у спілкуванні, яке є власне професійним.

Другий важливий аспект – це уміння висловити свою думку і правильно побудувати речення. Як відомо, структура розмови, структура побудови речень у різних мовах різна і прогалини в цій області видають недостатнє володіння мовою. Також необхідна група термінів та виразів, які є важливими для професійного спілкування і створюють певні шаблони, на основі яких фахівець може вести розмову іноземною мовою та спілкуватись із колегами. На наступному етапі в іншомовну компетентність входить і знання особливостей мови, що визначається, знову ж таки, необхідною спеціальною підготовкою майбутнього фахівця.

Попри зазначене, завдяки міжпредметній zasadі тематичного змісту сфер спілкування навчальної дисципліни «Іноземна мова» створюється навчальне середовище для забезпечення принципу інтегративності.

Інтеграція – категорія надзвичайно широка і багатоаспектна, що охоплює фактично усі процеси людської діяльності – від інтеграції країн до інтеграції прийомів навчання. Виділення проблематики інтеграції в освітніх межах «потребує опори на загальнопедагогічні, дидактичні, виховні, управлінські закони та закономірності. Нині маємо в науковому обігу десятки різновидів інтеграції: педагогічну, дидактичну, управлінську, психологічну, соціальну, державну, інтеграція виховних

впливу та багато інших. Власне інтеграція акцентує на єдності усіх елементів та процесів, на пошуку шляхів до об'єднання раніше розрізнених елементів» [7, с. 4].

Викладене вище дає змогу визначити такі *особливості інтеграції знань і вмінь для майбутніх сучасних фахівців у контексті їхньої іншомовної підготовки*: врахування особливої ролі та місця іноземної мови у професійній підготовці майбутніх сучасних фахівців; визначення та забезпечення рівнів компетенції володіння іноземними мовами для фахівців різних спеціалізацій; забезпечення вибору основної та додаткових мов з огляду на конкретні потреби і цільове призначення у професійній діяльності фахівця; забезпечення готовності фахівців до перекладацької діяльності з урахуванням особливостей галузей; інтеграція знань та вмінь у процесі вивчення іноземних мов для оптимізації теоретичного та практичного компонентів професійної підготовки фахівців; постійна інтеграція знань та вмінь, що сприяє оновленню змісту професійної підготовки.

Інтеграція іноземних мов фахового спрямування з предметами відповідного циклу слугує прищвидшенню процесу засвоєння, позитивною мотивацією навчання, спонуканням повсякчас застосовувати знання і способи дій. Застосування знань із суміжних дисциплін полягає в їх повторенні й закріпленні, що засвідчує практичну необхідність у подальшому пізнавальному процесі. Водночас завдяки усвідомленості необхідності знань зростає інтерес до їх поглиблення й розширення [5, с. 208]. Оперуючи знаннями із суміжних дисциплін, фахівець спонукає переносити знання й методи дій у нові пізнавальні ситуації, поглиблюючи мисленнєві процеси аналізу й синтезу, порівняння, узагальнення й систематизації.

Інша цілком логічна назва інтегрованого навчання – «інтеграція за процесуальною ознакою» [8], тобто в єдиному процесі відбувається синтез навчальної мети, складників навчальної дисципліни, складників змісту навчання, методів і засобів навчання, контролю за результатами навчання фахової й іншомовної мовленнєвої діяльності.

Інтеграційні зв'язки доцільніше встановлювати не тільки щодо фактичних даних, а й щодо здійснюваних дій і операцій. У такому разі іноземна мова впливатиме на формування потрібних фахівцеві професійних вмінь. Інакше кажучи, завдяки інтеграції змісту конкретних дисциплін зі знаннями іноземної мови можливе виокремлення й презентування фахово значущих знань, створення й удосконалення комунікаційних вмінь тощо.

Обґрунтування змісту й упровадження інтеграції – тривалий і непростий процес, основою якого є розроблення певних інноваційних форм і методів навчання, спільні зусилля викладачів, науковців і фахівців. Водночас «інтеграція іно-

земної мови з іншими дисциплінами передбачає структурування трьох компонентів: перший визначає елементи (мова і ті навчальні дисципліни, які інтегруються); другий визначає підставу інтеграції (цільові, мотиваційні, операційні елементи); третій утворює зінтегрований об'єкт – цілісний, новий результат інтегративного навчання (якісно інші знання)» [11]. Інтеграція змісту навчання іноземної мови зі спеціальними дисциплінами є комплексним підходом із низкою інтеграційних видів, виявленим як інтегровані курси, що формують систему всіх складників іншомовної підготовки фахівця.

Проблему інтеграції іноземних мов і відповідних предметів широко вивчають в українській фаховій педагогіці впродовж останніх років. Проте такі дослідження мають бути науково оцінені й узагальнені. На нашу думку, вивчаючи іноземну мову, студенти опановують лише деякі фахово спрямовані тексти, і створюється змістова інтегративна система з вичерпним навчальним матеріалом із конкретної фахової дисципліни (або дисциплін). Власне така системність – ключова ознака об'єднання зв'язків іноземної мови й певних дисциплін, а не лише фахового спрямування якогось одного іншомовного тексту або звичних міжпредметних зв'язків.

Значущість іншомовного компонента вмінь у професійній діяльності зумовлює рівневий підхід до викладання іноземної мови у професійній технічній школі. Він реалізується через діапазон тих функціональних ролей, що можуть виконуватися студентами різної мовної професійної компетенції. Є. Ганиш [4] виділяє три таких рівні: 1) *lower intermediate* або *elementary* – студенти з найелементарнішими знаннями з іноземної мови, в яких викладач, враховуючи надзвичайно обмежений час на викладання іноземної мови, має надолужити прогалини середньої освіти і яких він може познайомити з основами мови професійного спілкування (загальний науково-технічний компонент); 2) *intermediate* – студенти середнього рівня підготовки, які вивчають всі складники компоненти курсу «іноземної мови професійного спілкування: предметний, науково-технічний, країнознавчий, мовний, причому як загальні, так і профільні; 3) *advanced* – незначна кількість студентів із вищим рівнем підготовки, які не лише засвоюють основний курс, а й здатні до поглибленого вивчення мови спеціальності, що дає змогу готувати їх як референтів-перекладачів у визначеній технічній сфері.

Вивчаючи іноземні мови, можна активно й без обмежень послуговуватися низкою навчальних програм, що слугують водночас онлайн-мовними елементами. Ідеться про лексико-граматичні тести, тексти, діалоги, музичні композиції, іншомовні відеострічки тощо. Зазначений перелік,

по-перше, забезпечує ефективніше вивчення іноземних мов, удосконалення мовної, мовленнєвої й соціокультурної компетенцій, які утворюють іншомовну комунікативну компетенцію, по-друге, «формує професійну компетентність майбутніх фахівців, розвиваючи в них необхідні професійно значущі якості, рефлексію, вміння працювати самостійно, веде до самовдосконалення, розкриваючи їх творчий потенціал, поширюючи кругозір тощо» [1, с. 205].

Вибудовується єдина модель фахівця, в якій іноземна мова – засіб пізнання і стимул до дії, що дає змогу студентам усебічно розвиватися, а також об'єднує навчальні, виховні, розвивальні функції навчальних дисциплін. Навчальний процес при цьому збагачується завдяки спеціальним дисциплінам, до того ж фахово спрямовані іншомовні тексти перетворюються на інтегровану систему фахових знань та вмінь із розвитком всеосяжних аспектів готовності до майбутньої фахової практики. Це неабияк мотивує вивчати іноземну мову, а тому передбачає належну підготовку фахівців.

Як і більшість компетентностей, професійна іншомовна компетентність передбачає наявність мінімальної групи знань та кількості умінь, а найважливіше – їх поєднання, взаємодію та інтеграцію. Для визначення цих знань і вмінь, а також встановлення логічних інтегративних зв'язків між ними необхідно використовувати основи таких підходів, як інтегративний, когнітивний, діяльнісний та компетентнісний. Для встановлення взаємозв'язків необхідними є структурний, системний та синергетичний підходи. Така група підходів забезпечує фахівцеві комфортне спілкування іноземною мовою.

Однак надзвичайно важливим є не стільки спілкування, скільки вміння знайти відповідну інформацію та мати достатній рівень іншомовної підготовленості, щоб зорієнтуватись у цій інформації та відібрати необхідну. Другий важливий аспект – це вміння на слух зрозуміти загальний зміст іншомовних аудіо- та відеофайлів, розміщених в інтернеті. Фахівець, який користується іншомовною, в першу чергу англомовною, інформацією, знаходиться в набагато кращому становищі, ніж той, який мовою не володіє або володіє на низькому рівні. Наприклад, нині в інтернеті є надзвичайно багато дидактичних матеріалів для викладачів щодо підготовки до занять. Використання цих знань і вмінь ми бачимо у двох напрямках: підготовка до занять та змога за необхідності викладати свій навчальний предмет іноземною мовою.

Висновки і пропозиції. Таким чином, система інтегрованих знань та умінь у змісті професійної підготовки майбутніх сучасних фахівців забезпечує формування конкурентоспроможного професіонала на основі сформованих інтегрованих знань, практичних умінь, навичок, а на основі

цього – професійних цінностей та особистісних якостей фахівця. Інтегрування професійних знань і вмінь відбувається через їхні властивості, що необхідно враховувати під час формування змісту, форм і методів професійної підготовки майбутніх сучасних фахівців. Завдяки об'єднанню знань з іноземної мови зі змістом спеціальних дисциплін покращуються знання з іноземної мови, реалізуються мовленнєві функції на предметному змісті, формується цілісне бачення світу, збагачується спектр фахових знань, розвивається креативне мислення, створюється основа для предметного спілкування на фаховому рівні тощо. Отже, власне завдяки інтегративним чинникам регулюється співвідношення різних знань і забезпечуються їх сумісність, повнота змісту, фаховий напрям навчального матеріалу. Подальшим напрямом дослідження слугуватиме аналіз перспектив інтегрованих форм і методів іншомовного навчання в закладах вищої освіти.

Список використаної літератури:

1. Баркасі В.В. Використання змішаної форми навчання при викладанні іноземних мов у ВНЗ / В.В. Баркасі, С.Б. Баркасі. *Young Scientist*. 2015. № 2. С. 203–206.
2. Батищева Г., Кузнєцова Н., Петрухін В. Іншомовна професійна компетентність у курсантів військового закладу вищої освіти: соціолінгвістичний підхід. *Мова і суспільство*. 2019. № 10. С. 156–163.
3. Вовчиста Н.Я. Теоретичні засади концепції професійної іншомовної підготовки майбутніх фахівців. *Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського*. 2017. № 49. С. 42–45.
4. Ганиш Е.Г. Рівневий підхід до викладання іноземної мови професійного спілкування у технічному вузі. *Проблеми та перспективи розвитку транспортних систем: техніка, технологія, економіка і управління*. Київ : КУЕТТ, 2003. С. 191–192.
5. Євтушенко Н.І. Інтеграція іноземних мов за професійним спрямуванням із дисциплінами гуманітарного циклу. *Педагогіка вищої та середньої школи*. 2013. Вип. 38. С. 205–208.
6. Козак Т. Домашнє читання як спосіб формування іншомовного лексичного простору у студентів факультету міжнародного права. *Вісник Львівського університету. Серія: Міжнародні відносини* 2008. Вип. 24. С. 386–390.
7. Козловський Ю.М. Інтеграційні процеси в професійній освіті: методологія, теорія, методики : монографія. Львів : Вид-во Львівської політехніки, 2018. 420 с.
8. Мартинова Р.Ю. Сутність і структура процесуальної інтеграції професійної та іноземної мовленнєвої діяльності. *Педагогічна*

- і психологічна науки в Україні*. Київ, 2012. Т. 3 : Загальна середня освіта. С. 389–404.
9. Миронець Д.М., Мызрова А.М. Зміст формування іншомовної комунікативної компетентності особистості у сучасних умовах.. *Імідж сучасного педагога*. 2018. Вип. 6(183). С. 73–76.
10. Нечипорук О.В. Іншомовна компетентність як передумова професійного розвитку педагога. *Педагогічний пошук*. 2014. Вип. 2 (82). С. 16–18.
11. Сиркіна Ю.С. Дидактичні засади підготовки майбутніх учителів іноземної мови до викладання інтегрованих курсів : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04 / Полтавський держ. педагогічний ун-т ім. В.Г. Короленка. Полтава, 2001. 240 с.
12. Sulym V. Multifaceted dimensions of integration in teaching english for natural sciences. *Advanced Education* : збірник наук. праць. 2018. № 10. P. 32–39.
-

Mukan N., Pastyrskа I., Kravets S. The potential of using integrative approach in professional foreign language training of specialists

The article highlights the current state and the significance of the foreign language competence for a modern specialist. The main shortcomings in foreign languages training of specialists during their studies at higher education institutions are identified. Thus, bachelor students study general foreign languages only in their first and second years at a higher school and start their professional careers having a fairly low level of foreign language competence. The course of foreign languages for professional purposes offered for master students, as practice shows, is also insufficient for the formation of the necessary professional foreign language competence of modern specialists. The potential of using an integrative approach for solving these problems is analyzed and the specifics of integration of knowledge and skills during foreign language training of modern specialists are determined (ensuring readiness of specialists to perform industry-specific translations, to continuously update foreign language skills etc.). There is substantiated the expediency of establishing logical integrative connections based on such approaches as integrative, cognitive, activity and competences, structural, systemic and synergistic, which together provide the specialist with a professionally significant command of a foreign language. The core aspects of the professional foreign language competence of the specialist are identified, namely, sufficient level of foreign language competence to navigate the data in a foreign language and select the necessary information; ability to comprehend the main content of audio and video materials on professional topics etc. The potential of integration during implementing the level approach to teaching a foreign language in a professional school being realized through the functional roles of students with different foreign language competences is dealt with. It is concluded that the system of integrated knowledge and skills in the content of professional training of specialists ensures the formation of competitive professionals due to their forming integrated knowledge and practical skills as well as professional values and personal qualities. By combining foreign language knowledge and skills with the content of special disciplines the students improve their proficiency in a foreign language and practice their foreign language skills on the subject matter, thus forming a holistic vision of the world, enriching the range of professional knowledge, developing creative thinking, creating a basis for subject communication at a professional level etc.

Key words: specialist, professional training, foreign language, foreign language for professional purposes, foreign language training, professional foreign language competence, integrative approach.